

„Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése” program az Európai Unió támogatásával az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése

„Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat fejlesztése” program az Európai Unió támogatásával az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Budapest, 2008. március 20.

- 10.00–10.15 Ünnepélyes megnyitó: **Csizmár Gábor** államtitkár
 10.15–10.20 **Pirisi Károly** FSZH főigazgató
 10.20–10.30 **Lengyel János** komponensvezető

Munkaerő-keresleti és -kínálati előrejelzések

Szakmai levezető elnök: **Munkácsy Ferenc**

- 10.30–11.10 **Dávid János:** A munkaerő szakmaszerkezetének keresleti előrejelzése, a munkaerő-kereslet és -kínálat egybevetése
 11.10–11.20 opponens: **Varga Júlia**
- 11.20–11.30 SZÜNET
- 11.30–11.50 **Ékes Ildikó:** A gazdasági növekedés hosszú távú előrejelzése
 11.50–12.00 opponens: **Gács János**
 12.00–12.20 **Cseres-Gergely Zsombor:** A magyar gazdaság ágazati létszámstruktúrájának előrejelzése nemzetközi adatok alapján 2013-ig
 12.20–12.30 opponens
 12.30–12.50 **Adler Judit:** Az ágazati létszámstruktúra alakulása 2015-ig
 12.50–13.00 opponens
- 13.00–14.00 EBÉDSZÜNET
- 14.00–14.20 **Hablicsek László:** Demográfiai, iskolázási folyamatok és munkaerő-kínálat, 2001–2016
 14.20–14.40 opponens: **Cravero Róbert**
 14.40–17.00 Vita, hozzászólások

A probléma megoldása csak hosszabb távon, összehangolt gazdaság-, foglalkoztatás- és társadalompolitikai stratégián alapuló beavatkozásokkal lehetséges. Azonban a munkaerő-kereslet, -kínálat alakulásának (egyes, általánosan érvényesülő tendenciák mellett) a gazdaság eltérő szakmaszerkezete okán vannak regionális, a középokon képzett munkaerő vonatkozásában megyei-térségi sajátosságai. Ezek, a gazdasági szerkezet jellegzetességein túl, a kistérségi munkakultúrával, a térségi vállalkozások és a lakosság, a „munkaerő”, a képző intézmények, s nem utolsósorban a pályaválasztó ifjúság kapcsolatrendszerén alapulnak. Az országos szintű elemzés kormányzati szintű politika kialakítására alkalmas. Azonban – a politika által kialakított keretek között – a beavatkozás regionális, illetve ennél szűkebb, a helyi sajátosságokhoz igazodva, csak adott térségi szinten lehetséges. A munkaerő-kereslet és -kínálat regionális szintű egyensúlyának közelítésére tett erőfeszítéseket regionális szintű számításokra, empirikus helyzetfeltárássra és erre épített komplex fejlesztő beavatkozásokkal lehet megkísérelni.

leírásainak gyűjteménye, amelyhez a KSH érintett főosztályának közreműködésére van szükség. Fontos továbbá, mind az iskolarendszerű, mind az iskolarendszeren kívüli képzések kompetenciataitalmainak összegyűjtése. A fentiekhez kapcsolódóan a KSH által kiadott FEOR-ban folyamatosan követni kell az újonnan megjelenő munkaköröket, tekintettel arra, hogy a technológiai váltással mindig újabbnál újabb munkakörök jelennek meg, illetve a régié is átalakulnak.

A munkaerő-kereslet és -kínálat összevetése. Nem egyeznek...

A vizsgálat eredményei szerint a munkaerő-kereslet és -kínálat nincs összhangban: a képzési kínálat egyes foglalkozási szakmacsoportokban többszörösen meghaladja, más foglalkozási szakmacsoportokban többszörösen alulmúlja a keresletet.

Az oktatásból kikerülő fiatalok képzettsége sem szakmasztruktúrájában, sem tartalmában, sem gyakorlati ismereteiben nem illeszkedik jól a piac igényeihez. A felső- és középfokú szakképzésből kikerülők létszámstruktúrája fényévnnyi távolságba került a foglalkoztatók igényeitől. Amennyiben az oktatási, szakképzési kibocsátás szerkezete nem változik a jelenlegihez képest, a keresleti előrejelzések tükrében a strukturális ellentmondások a jövőben még növekedni fognak.

A legátfogóbb szerkezeti eltérés – a részletek óriási eltérései mellett –, hogy a diplomás és fehérgalléros, középfokú képzettséget igénylő szakmákban túlkínálat, a szakmunkás képzettséget igénylő foglalkozások jelentős részében kínálati hiány tapasztalható.

A következő tíz esztendőben évi 125-135 ezer pályakezdő első, illetve korábban munkanélküli, inaktív munkába állására lesz szükség ahhoz, hogy a foglalkoztató képességében csak szerény mértékben növekvő gazdaság munkaerő-szükségletét kielégítse. Emellett évente hozzávetőleg újabb és újabb 110 ezer munkavállaló továbbképzésére lesz szükség a gazdasági szakemberekkel folytatott adatfelvétel szerint. Az új belépők száma iránti igény „teljesítése” – pusztán demográfiai alapokon számolva – csupán 75 százalékban lesz lehetséges, vagyis hozzávetőleg évi 30 ezer fiatal, pályakezdő munkavállaló hiányával számolhatunk, akik talán a munkanélküliek, inaktívak számának csökkentésével, illetve további külföldi munkavállalók befogadásával pótolhatók. Egyébként a kereslet csupán számszerű **teljesítése** csak akkor lehetséges, ha a pályára lépő teljes korosztály munkába lép.

A becslések szerint 54 500 betöltetlen munkahellyel szemben 46 500 nem adekvát képzettségű, a primer munkaerő-keresletre válaszolni nem tudó munkaerő-kínálat áll majd rendelkezésre. Az évente rendelkezésre álló, először a munkaerőpiacra lépők 120-130 ezres tömegének egészére szükség lenne, megfelelő szakmaszerkezetben. **Ha mintegy 40 ezer fő – a keresleti szakma- és státusszerkezethez nem igazodó szakmával, státussal lép ki a munkaerőpiacra, akkor e tömeg pótlása évről évre jelenlegi eszközeinkkel megoldhatatlan feladatot jelent.**

Budapest, 2008. március 21.

A munkaerő-kereslet és -kínálat egymásra találásának elősegítése

Szakmai levezető elnök: **Munkácsy Ferenc**

10.00–10.20	Kutas János: A munkaerőpiac helyzetének megítélése a 2001–2016 közötti időszakban a regionális (megyei) munkaerőmérlegek alapján
10.20–10.30	opponens: Cravero Róbert
10.30–10.50	Kutas János–Rák György: Javaslat a megalapozottabb foglalkoztatáspolitikai döntésekhez szükséges információrendszerre
10.50–12.00	opponens: Drecin József Vita, hozzászólások
13.00–14.00	EBÉDSZÜNET
14.00–14.20	Simkó János/Temesfalvi Miklós: Aktív eszközök és munkaerő-piaci programok monitoring rendszerének továbbfejlesztése, bevezetése és működtetése
14.20–14.30	opponens
14.30–14.50	Borbély Tibor Bors: A kompetencia alapú foglalkoztatási kódrendszer kidolgozása a bejelentett munkaerőigényeknél és az állást kereső személyeknél
14.50–15.00	opponens: Takács Ildikó
15.00–15.10	Pirisi Károly: A szakképzési lehetőségek a folytatásban

Regionális konferenciák

Helyszín:	Győr 2008. március 26. (szerda) Pécs 2008. március 27. (csütörtök) Miskolc 2008. március 31. (hétfő)
10.00–10.10	Az RMK főigazgató megnyitója
10.10–10.30	Hablicsek László/Kutas János: Demográfiai, iskolázási folyamatok és munkaerő-kínálat, 2001–2016
10.30–10.50	opponens
10.50–11.00	SZÜNET
11.00–11.40	Dávid János: A munkaerő szakmaszerkezetének keresleti előrejelzése, a munkaerő-kereslet és -kínálat egybevetése
11.40–12.00	opponens
12.00	Vita, hozzászólások

A foglalkozási szakmaszerkezet előrejelzése 2015-ig

A 3k Consens Iroda kutatásai alapján a következő tíz év során a munkaszervezési és technológiai változások következtében *lényeges belső szakmaszerkezeti változások* mennek végbe. E változások összességében a munkavállalók közül több mint 300 ezer főt érintenek. Az esetek 90-95 százalékában ez azt jelenti, hogy a vizsgált periódus végén is munkaképes korú embereknek egy fokkal magasabb képzettségi fokozatba kell kerülniük úgy, hogy ugyanennyi alacsonyabb képzettségűnek megszűnik a munkahelye. A munkaszervezési és technológiai változások következtében a *képzettségi szint váltására kényszerülő munkavállalók* 40 százaléka középszinten képzett fehér-, vagy szürkegaléros munkakörökből diplomás munkakörökbe kerül. 60 százalékukkal szemben az lesz az elvárás, hogy szakképzetlen, esetenként nem adekvát szakképzettséggel rendelkező munkavállalók szakképzettséget szerezzenek.

A vizsgált periódusban 1300 ezer új belépő iránti munkaerő-kereslettel és további 100 ezer átképzendő iránti igénytel és hozzávetőleg 100 ezer munkaképes korú „új” munkanélkülivel kell számolnunk. A számítás azon a feltételezésen alapul, hogy a foglalkozási szakmaszerkezet váltása, valamint a konjunktúraágazati szerkezet váltása „eredményként” feleslegessé váló munkaerő csupán 50 százaléka lesz képes átképzés útján vagy anélkül újra elhelyezkedni. A *jelenlegi összes foglalkoztatott* 33 százalékát, azaz 1300 ezer főt kitevő munkaerő-pótlási igényből (új belépők) átlagosan 28 százalékpont adódik a demográfiai folyamatokból, és 5 százalékpont az előre jelzett ágazati konjunktúrából.

A szellemi és fizikai dolgozók közötti jelenlegi 42-58 százalékos arány 2015-re lényegében nem változik. Várhatóan egy százalékponttal növekszik a felsőfokú végzettségűek, és egy százalékponttal csökken a középfokú szellemiek aránya. Két százalékponttal növekszik a szakképzett fizikaiak aránya, alapvetően a gép- és berendezés-kezelők rovására.

A következő tíz évben akkor valószínűsíthető az új belépők elhelyezkedése, ha 100 új belépő közül 22 fő rendelkezik a megfelelő diplomával, 21 a megfelelő középfokú szellemi szakképzettséggel, 38 fő – megfelelő szerkezetben – fizikai szakképzettséggel, 7 fő tevékenysége a szállításhoz kapcsolódik, s csupán 13 fő szakképzetlen remélheti, hogy munkahelyet talál.

A gazdasági növekedés hosszú távú előrejelzése.

A gazdasági szerkezet, termelékenység,
munkaerő-kereslet globális előrejelzése.

Az ECOSTAT makrogazdasági növekedési előrejelzése szerint stabil, 4 százalék körüli növekedési ütemet – rövidebb átmeneti lassulás után – az elmúlt évekre is jellemző külső gazdasági feltételek mellett, az uniós források hatékony felhasználásával és a fiskális politika kiszámíthatóságával érhetünk el 2015-ig.

A FEOR-számhoz tartozó munkakörökhöz tehát rendelkezésre áll a legfontosabb kompetenciák felsorolása is, amely nagymértékben segítheti a közvetítők munkáját. A felsőoktatás részéről a 15/2006 (IV.3.) OM rendelet tartalmazza az új bolognai típusú alap- és mesterképzések kötelező kompetenciajegyzékeit. Ezeket már 2006-tól kötelező volt a felsőoktatási intézményeknek, a hallgató kérésére, kiállítaniuk. Ugyanakkor sajnálatos módon a felsőfokú szakképzés (FSZ), a doktori képzések (PhD/DLA) és a szakirányú továbbképzések tekintetében nem jön létre hasonló forrás. Ezeknél a képzéseknél valamely állami szervnek (a szakképzés, felsőoktatás, avagy a munkaügyi vonatkozásában) *össze kell gyűjtenie a szükséges kompetenciajegyzékeket.*

Ezeket a kompetenciákat kell egységes rendszer alapján kidolgozni, amely segítséget nyújt a megfelelő álláskereső megtalálásához, azaz a közvetítés sikerességét döntően befolyásolja. Tekintettel arra, hogy mind a FEOR, mind a szakképzettségi kompetenciák használatát jogszabály írja elő minden foglalkoztatóra egységesen kötelezően, ezért ennek kimunkálásában a Foglalkoztatási Hivatalnak is szerepet kell vállalnia ahhoz, hogy az Állami Foglalkoztatási Szolgálatnál egységes kódokat, kódrendszert alkalmazzanak.

Ugyanakkor azt is meg kell említeni, hogy – főleg a négyjegyű FEOR kialakításánál – már napjainkban is *jelentős az olyan munkakörök száma, amelyet nehéz a meglévő kódok közül kiválasztani, mert sem azonos, sem hasonló megnevezést nem tartalmaz*, ezért beködni csak jelentős eltéréssel – nem a valós munkakörnek megfelelően – lehetséges.

E feladatok megoldása a Foglalkoztatási és Szociális Hivatalban kezelhető oly módon, hogy bizonyos időközönként (pl. negyedévente, vagy félévente) a létrejövő új munkaköröket összegyűjti, illetve jelzi a KSH felé ezen munkakörök FEOR szerinti besorolásának szükségességét.

Hasonló metodika mentén működik a *francia* és a *német rendszer* is, ahol a munkaügyi szervezeteken belül önálló részegységek gyűjtik a munkakörök/foglalkozások megújulásának-átalakulásának folyamatos mozgásigényeit. Ezeket az adatokat, a gazdálkodó szervezetekkel egyeztetve, rendszeresen továbbítják a foglalkozási nomenklatúrát karbantartó szervnek, szerveknek. A *szlovák modellben* az egyes területeken, ágazatokban tipikus foglalkozásokat felvonultató nagyobb termelő vállalatok személyügyi osztályai fel a foglalkozás tartalmának folyamatos monitorozását, az így nyert adatokat gyűjti össze egy magánvállalat, amely szerződésben áll a szlovák munkaügyi és szociális tárcával, így közvetlenül a szlovák foglalkoztatási szolgálattal is.

Összevetve a hazai magán- és állami munkaerő-közvetítők éves közvetítési volumenét, az Állami Foglalkoztatási Szolgálat esetében gyűlik össze messze a legtöbb lehetséges adat a folyamatosan megváltozó foglalkozási/munkaköri követelményekről. A magánközvetítők és -közvetítők esetében pedig jelenleg megyei szinten áll fenn az éves statisztikai adatszolgáltatási kötelezettség, amely alapján mód lehet a hasonló érdemi változások jelentési kötelemének kialakítására.

A fent leírt modellek bármelyike kialakítható Magyarországon is. Így biztosítva lát-szik, hogy a foglalkozások folyamatosan átalakuló világát, a gazdasági élet szereplőinek jogos elvárásaként a helyes kategorizálást gyorsan és rugalmasan legyen képes elvégezni az Állami Foglalkoztatási Szolgálat.

Összefoglalva megállapítható, hogy a kompetencia alapú munkaközvetítés kialakításához szükséges a munkakörökhöz kapcsolódó kompetenciák

Fogalmi rendszer szempontjából eredménynek az intézkedések befejezési időpontját követő kilencvenedik napon fennálló munkaviszony számít. Az eredmény mérésének a kutatók az intézkedés befejezését követő távolabbi időpontjában történő megismétlését ajánlják. Ennek vizsgálatára a száznyolcvanadik napon kerül sor és csak azok esetében, akik az eltelt időszakban folyamatosan nem szerepeltek álláskeresőként a nyilvántartásban. Hatékonyság csak abban az esetben értelmezhető, ha az eredmény megfogalmazásra került. Ezzel párhuzamosan eredményesség csak ott vizsgálható, ahol tervezésre sor kerül. Az értékelési szintek terén négy különböző szint elkülönítése javasolt: kirendeltségi, megyei, regionális, országos. A visszacsatolás többek között az eredmény javításának egyik eszköze lehet. Elsősorban azoknál a külső szervezeteknél kell alkalmazni, akiknek az eredmény javítására hatásuk van. Ide kell sorolni a munkáltatókat, képző intézményeket. A vizsgálat módszerei: teljes körűek, mintavételes reprezentatívak, vagy véletlenszerűek. Ezek alkalmazása a követéssel járó költségáfordításoktól és a vizsgált halmaz nagyságától függ, ezért a módszer kiválasztását a feladatokat meghatározók hatáskörébe kell utalni. A fejlesztési koncepció alapján megvalósításra kerülő monitoring rendszer hatékony működtetéséhez eszközként informatikai támogatás szükséges.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálaton belül elvárás az intézkedések, támogatások eredményeinek, hatékonyságának javítása. Ezeknek a követelményeknek a teljesítését elősegíti, ha a monitoring rendszerből kapott információk megfelelő tartalommal és folyamatosan rendelkezésre állnak. A cél az, hogy a követéses rendszer fejlesztése – megismerve a döntéshozók szándékát, és döntését – feleljen meg a koncepcióban megfogalmazottaknak, és ezzel megbízható visszajelzések álljanak rendelkezésre a beszámolókat készítő, illetve az értékelő, elemző munkát végzők számára.

A kompetencia alapú foglalkozási kódrendszer kidolgozása a bejelentett munkaerőigényeknél és az állást kereső személyeknél

A kódrendszer kialakításának *első lépcsőjeként* a KSH által kialakított négyjegyű FEOR-kódok mellett, illetve annak esetleges/esedékes felülvizsgálatával párhuzamosan a magyar munkaügyi szervezet számára fontos lenne egy, a foglalkozások „tartalma mögé néző”, az illetékességek-kompetenciák világát is kezelni képes közvetítői rendszer kialakítása.

Az új kompetencia alapú munkaközvetítő rendszert *mindenképpen hozzá kell illeszteni a képzés – felnőttképzés, szakképzés – felsőoktatás átalakuló világához*. A filozófiájában új közvetítés, amely a foglalkozás mögött az egyes szakterületekhez kapcsolódó illetékességek, kompetenciák világát is figyelembe veszi, mindenképpen meg kell várni más nagy rendszerek FEOR-93 felülvizsgálat (2007-?) új felsőoktatás (2006-2010); új szakképzés (2006-2008) megállapodását.

Az 1/2006.(II.17.) OM rendelet intézkedik a szakképzettségekhez tartozó legfontosabb kompetenciák meghatározásáról. A rendelet melléklete tartalmazza az OKJ szakképesítéseinek jelmagyarázatát, amelyből a 8. oszlop a FEOR-számot jelöli.

A működtetőke-áramlás szakaszai szerint hazánk a vizsgált időszakban még mindig *potenciális célcsoportja lehet a hatékonyságnövelést megcélzó vállalkozásoknak* – elsősorban a lassuló bérkonvergencia miatt. A hagyományos, nagy importigényű, exportra termelő főként gépipari és elektronikai beruházások mellett olyan ágazatokban jelentek meg külföldi vállalkozások, amelyek hosszú távon is irányt adhatnak a magyar gazdaság fejlődésének. A jövőben a *kereskedelmi-logisztikai és más szolgáltató ágazatokban várható növekvő tőkebeáramlás*, így elsősorban ezekben, illetve a jelenleg is jó eredményeket felmutató, alapvetően exportra termelő feldolgozóipari szektorokban lehet erőteljesebb növekedési ütemre számítani.

Figyelembe véve a konvergenciaprogram 2011-ig terjedő számításait, *nem számolhatunk a foglalkoztatottság különösebb növekedésével az elkövetkező évtizedben*. A feldolgozóipari ágazatokban a termelékenység javulása miatt a foglalkoztatás csak kisebb mértékben nőhet, a szolgáltató szektor bővülése azonban növekvő munkaerő-keresletet támaszthat. Figyelembe véve azt, hogy az igazán tőkeerős és nagy forgalmat lebonyolító cégek nem nagy foglalkoztatók, nemzetközi szinten is azt valószínűsítik, hogy a foglalkoztatás bővülése, vagy legalább a szinten tartása *elsősorban a kis- és középvállalatok révén valósulhat meg*, ezek fennmaradása, illetve erősödése növelheti tartósan a foglalkoztatottságot. Ha a tulajdon szerinti vállalati szerkezetet tekintjük, a többségi belföldi magán- és a többségi külföldi tulajdonú vállalkozásoknál *várható elsősorban létszámemelkedés*. A többi tulajdonformánál viszont inkább az alkalmazottak létszámának csökkenése prognosztizálható.

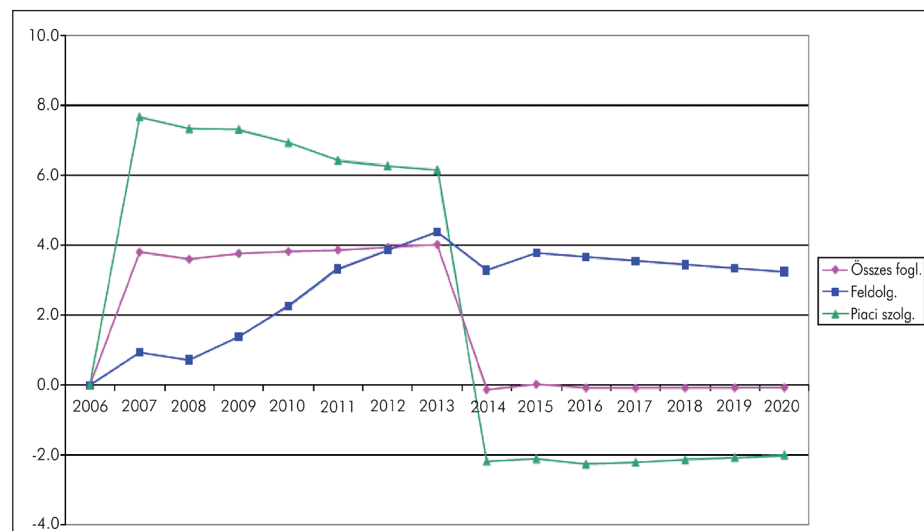
A vállalkozások üzleti környezetének javítását – amely közvetett módon hozzájárul a foglalkoztatás növekedéséhez – differenciált módon kell kezelni. A foglalkoztatáspolitikában és a stratégiai célok megfogalmazásában is érdemes figyelembe venni a gazdaság duális szerkezetét. **Távlatilag olyan gazdaság- és ezen belül foglalkoztatáspolitikát tűnik az ország fejlődése szempontjából kedvezőnek, amely a húzó ágazatok esetében a nagyvállalatok, a többi ágazat esetében a KKV-k fejlődési és gazdálkodási feltételeinek javítására törekszik.**

A magyar gazdaság ágazati létszámstruktúrájának előrejelzése 2013-ig az OECD-országok ágazati létszámadatainak idősorai alapján és a HERMIN-modell alkalmazása

Nemzetközi makromodellezés segítségével, illetve az OECD-országok idősorainak felhasználásával készültek ágazati trendek és előrejelzések az MTA KTI gondozásában. Ezek elsősorban a modellezést és a nemzetközi szintű összehasonlítást lehetővé tevő számításokon alapulnak, ám kockázatuk az, hogy nem, vagy csak minimális mértékben képesek figyelembe venni országspecifikus tényezőket.

A legtágabb perspektíva, ami gazdasági szektorok foglalkoztatottsági arányainak alakulását veszi figyelembe, a fejlett országokban évtizedek óta zajló általános tendenciát mutatja: **a szolgáltató szektorban várhatóan növekszik a foglalkoztatottak aránya, a mezőgazdaságban és az iparban (kivéve az építőipart) pedig valószínűleg csökken a foglalkoztatottak aránya 2003 és 2013 között.**

A HERMIN-modell e tágabb perspektíva keretében az Európai Unió strukturális támogatásainak hatásait vizsgálja a magyar gazdaságra és foglalkoztatásra. Eredményeit jól ötvözi az alábbi ábra, mely a 2007–2013-as strukturális támogatások egyedi hatásait mutatja be Magyarországon annak fényében, hogy a beérkező támogatások milyen eltéréseket implicálnak a foglalkoztatottság alappályájához képest egyes szektorokban:

Munkaerő-keresleti létszám-előrejelzés 2015-ig ágazatonként

A 2005–2015 közötti időszakban a GKI prognózisa szerint a foglalkoztatottak száma összességében 5 százalékkal emelkedik, ez hozzávetőlegesen 200 ezer fős foglalkoztatás-bővülést jelent. A GDP-növekedés és a foglalkoztatásbővülés egymáshoz való viszonya nem változik a korábbiakhoz képest, tehát a GDP viszonylag jelentős bővülése szerény foglalkoztatásnövekedéssel jár együtt. Rövid távon a gazdasági egyensúly helyreállítását szolgáló megszorító intézkedések és a reformok egy része csökkenti a foglalkoztatási színvonalat, de ezt követően a külföldről beáramló fejlesztési források, valamint a belső kereslet ismételt növekedésének hatására ismét megindulhat a foglalkoztatás bővülése.

A nemzetgazdaság ágazatai közül 2015-ig a gazdasági szolgáltatásokat, az építőipart és a szabadidő eltöltésével kapcsolatos szolgáltatásokat jellemzi majd igen magas dinamikájú foglalkoztatásiképesség-bővülés. Ezzel párhuzamosan a legnagyobb dinamikával várhatóan a könnyűipari és az élelmiszer-ipari ágazatok veszítik el foglalkoztatottjaikat. Előbbiek a távol-keleti konkurenciának esnek áldozatul, utóbbiak az élelmiszer-feldolgozás magas minőségi igényeit kielégítő folyamatos automatizálásnak. A legfontosabb foglalkoztató 2015-re várhatóan továbbra is a kereskedelem-javítás-vendéglátás-szállás-helyszolgáltatás alkotta csoport lesz, aránya 1,8 százalékponttal

Egyre inkább előtérbe kerül a programok helyes kiválasztásának, alapos és körültekintő megtervezésének, jó minőségű és szakszerű lebonyolításának, eredményességének és a támogatási alapok minél költséghatékonyabb felhasználásának a követelménye, ami szükségessé teszi egy korszerű nyomonkövetési rendszerstruktúra kidolgozását és működtetését.

A monitoringfejlesztési koncepciójában megfogalmazott javaslatok célja a korszerűsítés mellett az átfogó vizsgálatok lehetőségének biztosítása. A monitoring rendszer fejlesztési koncepciója általánosan alkalmazza az alábbi főbb szempontok párhuzamos érvényesítését:

A korábbi tőbbi adat alapján rendelkezésre statisztikák készítésére.	Monitoring csoportok létrehozása különböző szinteken.
Indikátorok alkalmazása.	A monitoring értékelési szintjeinek meghatározása.
Interjúes vizsgálatok általános bevezetése.	A visszacsatolások bevezetése a közreműködők részére.
A támogatás eredményének többféle meghatározása és mérési módja.	Hasznosulások a különböző területeken.
Hatékonyság kimutatása.	Monitoringtervezés bevezetése.
Eredményesség vizsgálata.	Informatikai támogatás igényének megfogalmazása.
Hatásvizsgálat alkalmazása.	

Az intézkedésekben részt vevők teljes halmazán belül, a foglalkoztatási szempontból nehezebb helyzetben lévő hátrányos helyzetű rétegekhez kell sorolni az alábbi célcsoportokat:

- fiatal álláskereső
- megváltozott munkaképességű álláskereső
- egy éven túli, tartósan nyilvántartásban lévő álláskereső
- munkaerőpiacra tartós távollét után visszatérő személyek
- 50 éven felüliek
- alacsony iskolai végzettségűek
- szabadságvesztésből szabadultak
- etnikai kisebbséghez tartozók.

A jelzett csoportok mozgása, a nyilvántartásból való ki- és visszaáramlásuk, valamint a mozgások okainak feltárása a monitoring egyik fontos feladata. Az okok feltárásában és ismeretében lehet intézkedéseket tenni a munkaerőpiacon munkavállalási esélyük miatt nehezebb helyzetben lévő kedvezőbb pozícióba kerülésének elősegítése érdekében. A mélyebb és célcsoport-orientált vizsgálatokat és elemzéseket meghatározott időszakonként kell elvégezni. A statisztikai kimutatásokon túl fel lehet használni az interjú, megkérdezéses vizsgálatok eredményeit is. Az intézkedési javaslatok elkészítése a monitoring csoportok feladata, amit szükség szerint megfelelő szakemberekből lehet kijelölni.

elkezdte előkészíteni a hatósági adatokra épülő népszámlálás kialakítását. Új lehetőség abban van, hogy az APEH egységesen „gyűjti” az adózó foglalkoztatottak és az egészségügyi ellátásra jogosultak adatait.

A kutatás keretében meghatároztuk a foglalkoztatáspolitikai lehetséges igényeit az információrendszerrel szemben, mely mind a koncepcionális, mind a hatósági tevékenységet kielégítheti. Vizsgáltuk a különböző adatrendszerek tartalmi jellemzőit, s ennek alapján kétirányú javaslatokat fogalmaztunk meg a szűken vett statisztikai és hatósági (adminisztratív) felhasználásával kapcsolatban.

Az első javaslatcsomag – ami kizárólag a koncepciók megalapozását szolgálja – abból indul ki, hogy a munkaerőpiac főbb jelzőszámainak meghatározásakor a MEF eredményeit módosítani kell a hatósági adatokból származó információkkal. Ez kiterjed a foglalkoztatottak számának meghatározására (pl. a nyugdíj melletti foglalkoztatás nagyságánál figyelembe kell venni az APEH-OEP adatbázisát. Ugyanezt a módszert kell alkalmazni a nappali tagozatú tanulók, valamint a kereső inaktívok számának kidolgozásakor.

A második javaslati részben a hatósági adatok felhasználásának lehetőségeit fogalmaztuk meg, annak módszertani követelményeivel együtt. Öt téma köré csoportosítottuk javaslatainkat. Az első a hatósági döntések előkészítése, a vállalatok ellenőrzésével. A második a bejelentetten foglalkoztatottak számának meghatározása az ILO fogalmaknak megfelelően. A harmadik az iskolai végzettség hasznosulásának mérése a pályakezdekőkor. A negyedik a hatósági adatok lehetséges hasznosítása az érdekegyeztetés témáiban (átlagkereset, átlagos állományi létszám). Az ötödik a munkaerőmérleg számításának lehetséges eredményei a hatósági adatok tükrében.

Aktív eszközök és munkaerő-piaci programok monitoring rendszerének továbbfejlesztése, bevezetése és működtetése

Az *aktív eszközök monitoring rendszere* terén hazánkban számos jó gyakorlat alakult ki. Komoly érdeme, hogy az ilyen komplex, eszközönként több egyszerű, de jól kezelhető és sok szempontból strukturálható aránymutatóból álló monitoring rendszer több mint tíz éven át tartó gyakorlati alkalmazása és hasznosítása nemzetközi viszonylatban is nagyon ritka, és a rendszer az elmúlt években az ILO részéről is kiemelt figyelmet és komoly szakmai elismerést kapott. Mindemellett azonban meg kell állapítanunk, hogy az aktív eszközök monitoring rendszere *ma már több vonatkozásban korszerűsítésre és továbbfejlesztésre szorul.*

A munkaerő-piaci programok tervezése, működtetése és monitoring rendszerének kialakítása sok olyan fontos sajátossággal rendelkezik, amelyek eltérnek a hagyományos aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökétől, illetve a munkaerő-piaci szolgáltatásokétól. A pozitív irányú változások eléréséhez egyre nagyobb mértékben és arányban komplex jellegű, hosszabb időtartamú munkaerő-piaci programok alkalmazására lesz szükség. Az Európai Unióból származó támogatási források nagyobb részének pályázati keretek között történő felhasználása szintén elsősorban ilyen jellegű munkaerő-piaci programokhoz kapcsolódhat.

emelkedik. A jelenleg második helyen álló közigazgatás visszacsúszik a harmadik helyre 1,3 százalékpontos arányvesztéssel, helyébe a gazdasági szolgáltatások lépnek, itt következik be a legnagyobb aránynyereség 2,9 százalékponttal. A *feldolgozóipar ágazatainak többsége létszámvesztő lesz*, részben konjunkturális okokból, részben a technikai, műszaki fejlődés, illetve a teljesítménykövetelmények növekedésének létszámki-szorító hatása miatt. A *létszám bővülésében az építőipar és a gazdasági szolgáltatások ágazatok viszik a vezető szerepet.* Az előbbinek kiemelkedő feladatai lesznek az ÚMFT végrehajtásában. Utóbbiak létszámbővülését táplálja a magasan kvalifikált szellemi munka relatív olcsósága a fejlett országokhoz képest, továbbá az EU további balkáni bővítése is, mely kelet felé húzza az üzleti szolgáltatások iránti igényeket.

Létszám-kategóriánként vizsgálva valamennyi szegmensben növekedés lesz. A mikrovállalkozások körében ez inkább csak stagnálást jelent. A *legjelentősebb bővülés a közepes méretű felső régiójába tartozó 50–249 fős cégek körében várható.* Létszám-kategóriák szerint továbbra is az 1–9 fő közötti szervezetekben foglalkoztatottak alkotják majd a legnagyobb csoportot, de létszámuk és súlyuk valamelyest csökken.

A nemzetgazdaság egészét jellemző foglalkoztatásnövekedés területi elrendeződésében némi ártrendeződés valószínűsíthető. A *növekedési ütemek az alföldi két régióban lesznek a leggyorsabbak*, de a központi régióé is átlag feletti marad. Ennek magyarázata az, hogy a közlekedési infrastruktúra fejlődéséből származó előnyök jobban fognak érvényesülni a Dunától keletre. Az erőforrások területi allokációja alapvetően a korábbi időszakban tapasztaltakhoz hasonló lesz, de a mértékbeli különbségek tompulnak.

Össességében a befolyásoló tényezők együttes eredményeként szerény strukturális változások következnek be egy évtized alatt. Az ágazati struktúra változik leginkább, de a létszám-kategória és regionális elrendeződés szerinti foglalkoztatás is módosul minimálisan. Jellemzően azokban az ágazatokban, ahol jók a konjunkturális viszonyok és a versenyképességi helyzet nem nagyon kiélezett, a munkaerőköltség reálértéken számított növekedése jól megfér a létszámnövekedéssel (építőipar, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatások). Az ipar és a mezőgazdaság területén azonban a technikai fejlődéssel együtt a reál-munkaerőköltség növekedésének erős létszámki-szorító hatása figyelhető meg. A költségvetési szektorban korábban megvalósított bérpolitikai intézkedések részben a makróegyensúly-javító intézkedések áldozatául esnek a következő néhány évben, de ezt követően normalizálódás várható. A minimálberek emelése, a munkaerőpiacra történő belépés tekintetében az alacsony képzettségűek esélyeit némileg ronthatja.

„A munkaerőpiac helyzetének megítélése a 2001–2016 közötti időszakban a regionális (megyei) munkaerőmérlegek alapján” című tanulmányról

A tanulmány a munkaerőmérleg módszerének segítségével jellemzi a 2001–2006-os időszak munkaerőhelyzetét, s erre építve elkészített prognózisokkal az elkövetkező 10-15 év várható folyamatait is bemutatja. A mérlegmódszerrel a 15 éves és idősebb korú népesség nemenkénti, korcsoportonkénti, iskolai végzettség szerinti gazdasági

aktivitási szerkezete vizsgálható, melyen belül kitüntetetten foglalkozik munkavállalási korú, valamint a 15–64 évesek helyzetével. Az alkalmazott módszer előnye, hogy – elvileg – precízen számol el a gazdasági aktivitás valamennyi típusának (foglalkoztatottak, álláskereső, kereső inaktívok mindegyike, nappali tagozaton tanulók és eltartottak) szerkezetével, azok belső megoszlásaival (pl. nyugdíjas, azon belül rokkant, kereső inaktivitás melletti foglalkoztatás) is.

A kutatás főbb megállapításai a következők voltak:

- A magyar, s ezen belül valamennyi térség munkaerő-piaci helyzete lényegesen kedvezőbb annál, amit a MEF és a népszámlálás mutat, pl. 2001-ben közel 62 százalék volt a foglalkozási ráta. Ugyanakkor a magasabb foglalkozási szint – bár ezt külön nem elemeztük – azzal is együtt jár, hogy nagyobb a fekete/szürke foglalkoztatás, részben emiatt a bizonytalanabb álláshelyek száma.
- A magasabb foglalkoztatási aktivitás arra vezethető vissza, hogy a kettős státusú foglalkoztatottak száma meghaladja a MEF által kimutatottat. Ennek velejárója az is, hogy a kereső inaktívok, valamint a nappali tagozaton tanulók jelentős aránya aktív munkaerő-piaci szereplő. Ez nagymértékű pénzügyi terhet ró a közpénzből finanszírozott nagy elosztó rendszerekre.
- Az elkövetkezendő 10-15 év lényegében determinált fejleményei közül két momentumot kell kiemelni. Az első, hogy a 15–64 éves népesség erőteljes csökkenése várható 2011 után, 2020-ig 600 ezer fővel (közel 10 százalékkal esik vissza a népesség száma. A második, hogy ugyanezen időszakban az iskolázottság szerkezete radikálisan változik. Az alapfokú végzettségűek száma a közel 2,1 millió főről mintegy egymillióra esik vissza, míg a diplomásoké 300 ezer fővel bővül.
- A demográfiai változások ellenére a munkaerő-kínálat nőhet, mert az iskolázottsági szerkezetben dominánssá válnak a magasabb aktivitású rétegek aránya. A növekedésnek – a GKI kutatási eredményei szerint – nincs érdemi keresleti korlátja.
- A kínálat növekedése mellett azzal is számolunk, hogy a munkavállalási korú nyugdíjasok számát lehet és szükséges mérsékelni. Sőt – véleményünk szerint – további sokoldalú vizsgálat után indokolt lehet a gyermeknevelési támogatási rendszer változtatása is.
- A foglalkoztatás jövőbeli változásának együtt kellene járnia a fekete/szürke foglalkoztatás mértékének visszaszorulásával, ellenkező esetben a nagy elosztó rendszerek finanszírozásának szinten tartása, így fenntartása korlátokba ütközhet.

Regionális megyei munkaerőmérlegek és kínálati előrejelzés

A területi előreszámítások abból indulnak ki, hogy az elkövetkező 10 év folyamán erőteljesen csökkenni fog a népesség száma. Ez azonban nem kérdőjelezi meg a most elérhetőnek látszó foglalkoztatási szintet, sőt elősegíti a magas foglalkoztatási ráta megvalósulását. Az alapfelvetések szerint 2021-ig fenntartható a foglalkoztatás szintje. A jelentősebb problémák ezután várhatók, hiszen 2050-re 7,5-8,5 millió főre apadhat a népesség száma, amin belül a munkavállalás szempontjából legfrekvenciáltabb kor-

osztályok létszáma is erőteljesen csökkenni fog. Az előrejelzések szerint a 2006. évi 4,4 millió főről az elkövetkezendő 10 év folyamán – a 15–64 éves népesség 300 ezer fős fogyása ellenére – 100-200 ezer fővel bővíülhet a foglalkoztatás mértéke. Ezzel a foglalkozási ráta 2016-ra és országos szinten 68-70% körüli lehetne.

A területi előrejelzések a 2006–2016-os időszakra vonatkozóan három variációban készültek. Az un. „0” variáns azt veszi számba, hogy a népesség demográfiai és iskolai végzettségi szerkezete – a korábbi összefüggések változatlanul hagyása mellett – miként alakítja át a népesség gazdasági aktivitási típusainak összetételét. A második a társadalmi preferenciákat érvényesítő változat volt. Ez két feltételezésből indul ki. Az egyik, hogy a mai iskolai végzettségenkénti foglalkoztatási stb. ráták közötti különbségek mérséklődnek. A másik a nyugdíjkorhatár várható változásának hatásait integrálja a prognózisba. A harmadik a keresleti kutatások keretében elkészült előrejelzésekre épült. Az előrejelzés a főbb munkaerő-piaci státusokra a következő eredményeket hozta: A számítások szerint a foglalkoztatásiráta-növekedés (ami 64 százalékról 68-70 százalékra nőhet) alig hat a hátrányos helyzetű rétegek arányának csökkenésére. Ennek oka, hogy a foglalkoztatottak növekedésével párhuzamosan (és nemzetgazdasági szempontból kedvezően) visszaesik a munkaerő-kínálatból elvileg kivontak aránya 33 százalékról 27 százalékra. E várható folyamatok miatt következhet be az, hogy a hátrányos helyzetűek 2006-os közel 12 százalékos aránya 2011-re 16 százalékra nőhet, s csak ezután, 2016-ra következhet be mérséklődés 15 százalékos aránnyal.

A regionális számítások azt igazolják, hogy az átlagos eltérés erőteljesen csökkenhet a prognózis megvalósulása esetén, azaz a megyék rátáinak egymáshoz való közeledése egyértelmű. A régiók közötti különbségek is jelentős mértékben csökkenhetnek. Míg az átlagos eltérés mértéke 2006-ban valamivel nagyobb volt a régiók esetében, ez a mérték 2016-ra erősen megközelíti a megyeiét. A legnagyobb és a legkisebb rátájú régiók közötti különbségek folyamatosan mérséklődnek, ugyanis míg 2006-ban 14, addig 2016-ban már csak 11 százalékos lehet a differencia. A korábban alacsony értékű (50 százalék alatti) foglalkoztatási rátájú régiók száma teljes mértékben elfogyhat 2016-ra, azonban a megyei szintű foglalkoztatási rátákhoz képest az a különbség, hogy mindegyik régió nagyobb mértékben lépi át a kritikus értékű alsóküszöböt, mint az elmaradt foglalkozási rátájú megyék.

Javaslat a megalapozottabb foglalkoztatáspolitikai döntésekhez szükséges információrendszerre

A javaslat kidolgozását három lényeges tényezőegyüttes indokolta. Az első, hogy néhány alapvető tény a mai információs háttérrel nem volt magyarázható (pl. alacsony foglalkoztatási és alacsony munkanélküliségi ráta egymás mellett „élése”). A második, hogy ugyanarra a tényezőre nagyjából azonos módszertanú felvételek eltérő eredményeket mutatnak ki (pl. a MEF és a népszámlálás a foglalkoztatást és a munkanélküliséget jelentős különbséggel mérte). Ez azzal is párosul, hogy a kereső inaktívok száma e felvételekben eltér az adminisztratív adatok eredményeitől. A harmadik, hogy új igények és lehetőségek alakultak ki az elmúlt időszakban. Új igény, hogy a KSH